

Mesut Hakkı CAŞIN – Giray Saynur DERMAN, **Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar**, İstanbul: SRT Yayınları, 2015, 534 sayfa, Kaynaklar, ISBN: 978-605-65606-2-1.

Şenol KANTARCI*

Rusya üzerine yaptıkları çalışmalar ile ön plana çıkan iki değerli akademisyen tarafından bilim dünyasına kazandırılan '*Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni ufuklar*' isimli kitap çalışması, Türkiye'de oldukça az sayıda yayının yapıldığı Rusya çalışmaları alanında, önemli bir boşluğu doldurmuştur.

İkisi de birbirinden değerli yazarlardan ilki Mesut Hakkı Caşın'ın Rusya konusu üzerine daha önce de yapmış olduğu çalışmaları ile konuya ve bu alandaki literatüre olan hâkimiyeti, eserdeki zengin kaynak kullanımı ve derin analizlerde kendisini hemen göstermiştir. Ayrıca Caşın'ın uluslararası hukuk, güvenlik stratejileri ve uluslararası terörizm konularındaki uzmanlığı bu yeni çalışmaya çok yönlü bakışını yansıtması açısından da önemli olmuştur. Aynı şekilde bu değerli çalışmanın bir diğer yazarı olan Giray Saynur Derman'ın hem Rusya Federasyonu (RF) öncesi Sovyet coğrafyasına hem de Soğuk Savaş sonrası RF'nin etki alanları üzerine uzman olması, RF'nin yanı sıra Kafkasya ve Orta Asya konularında hatırı sayılır düzeyde çalışma yürütmüş olması, Sayın Caşın ile birlikte Rus dış politikasını mercek altına aldıkları eserdeki geniş bir yelpazeden bakış açısını bilimsel bir şekilde ortaya koyması eseri değerli kılmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere eser, Sovyetler Birliği dönemini ve bu dönemin bitişini simgeleyen Soğuk Savaş sonrası Rus dış politikasının evrim sürecini ve bu süreçteki değişimini teorik yapısı ile analiz ederek okuyucuya sunmuştur.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Antalya. skantarci@hotmail.com

Eserin Birinci Bölümüne dış politika kavramı ve teorik yaklaşımlarla başlanmış ve SSCB dönemi Rusya'sının iç ve dış dinamikleri Sovyet döneminin kırılma noktası ve Sovyet sonrası Rus dış politikasındaki değişimin teorik analizi yapılmıştır. Bu yapılırken, Lenin sonrasında uzunca bir süre iktidarı elinde tutan Stalin'in yönetim anlayışından farklı olarak Kruşçev döneminde yeni bir eğilimin kabaca 'Cenevre Ruhü' adıyla bir Doktrin olarak ortaya çıktığı ve Batı'ya kapalı duran Stalinist dış politika çizgisinin bundan sonra terk edildiği anlatılmıştır. Öyle ki bu yeni dönemde Kruşçev, Doğu-Batı ilişkilerindeki mevcut gerginliğin sonlandırılmasında rol oynadığı gibi, artık işbirliğine dayalı yeni bir Sovyet dış politikasını yürürlüğe sokmaya çalıştığı yazarlar tarafından bu bölümde izah edilmiştir. Yazarlar bu ilk bölümde, Kruşçev'in yeni politika anlayışının başarıyla sonuçlandığını özellikle aynı dönemde 'detente' kartını Sovyet çıkarlarına uygun gelecek tarzda iyi oynayarak, Brejnev'e dış politikada prestijinin ve imajının yükseldiği bir SSCB'nin devredildiğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca yine bu bölümde Brejnev sonrası Gorbaçov'un Sovyetlere hakim olan siyasal düşünce ve reformları değerlendirildiği gibi Gorbaçov'dan Yeltsin'e devredilen yönetim, Realist Okul, Liberal Okul, Sosyal Demokrat Okul, Komünist Okul gibi yaklaşımlar içerisinde yazarlar tarafından analiz edilmiştir. Sonuç olarak bu ilk bölümde, Rus dış politikasının karar alma mekanizmaları yazarlar tarafından hukuken, sosyalist kampın lideri konumundaki SSCB'nin ardıl devleti sıfatı ile RF'nin uluslararası kapitalist sisteme eklemlenme sürecindeki reformları teorik düzlemde bilimsel bir anlayışla tartışılmıştır.

İkinci Bölümde, Rus karar alıcılarının Çarlık döneminden, SSCB dönemine ve daha sonra RF'ye uzanan süreci anlatılmıştır. 'Rus Siyasal Eliti' başlığıyla verilen bu bölümde Rus elitlerinin Rus iç ve dış politikasında oynadığı roller izah edilmiştir. 1547'de IV. Ivan'ın Çar unvanı almasıyla başlayan ve bazı kaynaklara göre 1721 yılında Çar I. Petro'nun devleti imparatorluğa yükseltmesiyle giderek büyüyen Çarlık Rusya'sının bir taraftan modernleşmeyi başarması, Rus ekonomisinin büyümesi ve devlet bürokrasisindeki gelişimi aynı zamanda Rus politik elitinin de genişlemesine ve daha da karmaşık hale gelmesine sebep olduğu anlatılmıştır. Çarlık sonrası Lenin'le başlayan Sovyet dönemi, Lenin, baskıcı bir yönetim ve Batı ile ilişkileri sınırlı tutan Stalin ve daha sonra 'Barış içinde bir arada yaşama' yaklaşımıyla Kruşçev ve O'nu takip eden Brejnev ve Gorbaçov dönemi elitleri ve bunların Sovyet iç ve dış politikasında oynadığı roller analiz edilmiştir. Sovyet sisteminin çöküşü sonrası kurulan RF, dönemde Yeltsin'in oldukça zor bir görev üstlendiği Sovyet sonrası yeni Rusya'nın inşasında birçok iç ve dış sorunla mücadele ettiği ve Yeltsin'in ikinci dönemini, kendisine bir veliaht aramakla geçirdiği ve bu veliahtın Putin olduğu anlatılmış ve yazarlar bu bölümün son başlığını Vladimir Putin'e ayırmışlardır. Putin'le birlikte RF'de yeni bir dönemin başladığı vurgusu bu bölümün inceleme konusunu oluşturmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde bu bölümde Süper Güç statüsündeki Sovyet siyasal eliti, mantık dahilinde dönemsel olarak tartışmaya

açılmış, Lenin ve Stalin ile başlayan ideolojik yapılanmanın, Gorbaçov, Yeltsin, Medvedev ve nihayet Putin ile geçiş sürecinde RF'nin yaşadığı reform sürecine yön verenler ile yeni Rus siyasal eliti arasındaki paradigma değişimi, yazarlar tarafından incelenmiştir.

Üçüncü Bölüm başlığını 'Ulus-Devlet, Ulusal Çıkar ve Dış Politika Kavramlarının Ulusal Kimlikle İlişkisi' oluşturmuştur. Bu bölümde yazarlar, Rus kimliğinin Rus dış politikası üzerindeki etkilerini çok yönlü olarak tartışmaya açmışlar ve bu bağlamda III. Roma teorisinden hareketle daha önce dünya hâkimiyetinin merkezini Roma olduğu, sonra bunu, Yeni Roma'nın (Bizans) aldığını ve sonuçta her iki Roma'nın da düştüğünü Moskova'nın artık Üçüncü Roma olduğunu, Hristiyanlıktaki 'teslis-üçleme' gereğince Dördüncü Roma'nın olmayacağı noktasındaki -Rus düşüncesi yaklaşımından- hareketle Rus devlet inşasının oluşumu, tarihsel alt planla yazarlar tarafından anlatılmış ve yeni Rus ulus devlet modelinin belirlenmesindeki arayışlar, din faktörü, Ortodoksluk ve ulusal kimlik inşasının dış politika stratejilerine yansımalarına etkileri çerçevesinde mercek altına almışlardır. Bunu yaparken geleneksel Sovyet insanı modelinden, dünya düzeninde yerini alması beklenen yeni demokratik ve insan haklarına saygılı yeni Rus vatandaşlık kimliğinin taşıdığı pasaportun vitrinindeki aile yapısının aşamaları, bu bölümde incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, Rus dış politikasına yön veren düşünsel akımlar ile Yakın Çevre Doktrini'nin arka planı analiz edilmiştir. Rusya'nın geleceğine yönelik çeşitli tartışmaların analiz edildiği bu bölümde Rusya'da bir tarafta bir kesimin tarihsel alt yapısını Rus modernleşmesinin sembolü olan Çar Petro'ya atıfla Batı'ya yakınlaşmayı savunan ve Rusya'nın ekonomik olarak Batılı ülkelerle işbirliği içerisinde kalkınmasını savunan Batıcılar/Atlantikçilerin varlığı, diğer tarafta ise, Rusya'nın asıl kalkınmasının kendi otantik gelenekleri ile komünal sosyal örgütlenmelerini koruması gereğine inanan Slavofiller/Pansliavistlerin oluşturduğu belirtilmiştir. Bu kısa bölümde Bolşevizm/Komünizm ile Klasik Avrasyacılar/Yeni Avrasyacılar başlıkları verilmiş olsa da ana temanın Batıcı/Atlantikçiler ile milliyetçi Yeni Avrasyacıların görüşleri karşılaştırmalı analiz tekniğiyle tartışılmıştır. Bu bölümüm son konusunu Yakın Çevre Doktrini ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun oluşum süreci oluşturmuştur.

Beşinci Bölümde, genel itibarıyla Sovyet döneminden RF dönemine Rus devlet mekanizması anlatılmıştır. Detaylara inildiğinde yeni Rus anayasal rejiminin getirdiği siyasal düzen ve devlet bürokrasisinin idari ve hukuki yapısı incelenmiştir. Bu noktada yeni Rus Başkanlık sistemi siyasal partiler, temel hak ve hürriyetleri, devlet başkanının yetkilerinin federal devlet bürokrasisi içindeki hiyerarşik esasları anlatılmıştır. Bu yapılırken Rus siyasal kültürü yazarlar tarafından tarihsel olarak mercek altına alınmış, Çarlık döneminden SSCB'nin kuruluşuna, SSCB'nin anayasal düzeni ve siyasal kurumlarının yapısı, SSCB Devlet yönetimindeki kuvvetler birliği ilkesi ve siyasal kurumların hiyerarşik yapısı, Yüksek Sovyet yani SSCB Parlamentosu,

Yüksek Sovyet Pezidyumu, Sovyet Bakanlar Kurulu teknik olarak açıklanmıştır. Ayrıca Gorbaçov reformları sonrasında SSCB'nin yıkılışı ve RF'nin kuruluşu süreci ve bu yeni süreçte RF Anayasası ve bu anayasadaki temel hak ve hürriyetler, yürütme erki, RF Devlet Başkanının seçilme süreci, yetkileri, yasama gücünün kullanımı ve Rus Federal yapısı anlatılmıştır.

Altıncı Bölümde, Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın yeni güvenlik algısı, askerî modernizasyon politikasının geleceğe yönelik açılımları anlatılmıştır. Bu bölümde yeni Rus askeri doktrini tartışılmış ayrıca askeri reformla ve ordunun silah sistemlerinin modernizasyon projeleri, silah sanayindeki gelişmeler hakkında bilgi verilmiştir. Silah üreten Rusya'nın bu silahların satışı noktasında kendisine müşteri bulmakta sıkıntı yaşamadığı, özellikle İran ve Suriye'ye yaptığı silah satışlarından hem yüksek meblağlarda kazanç elde ettiği hem de bu ülkeleri silahlandırarak Batı cephesine karşı güçlü müttefikler edindiği yazarlar tarafından ortaya konulmuştur.

Yedinci Bölümde, RF dış politikası mercek altına alınmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasını müteakip Rusya'nın 1991-93 yıllarında izlediği dış politika ile Rusya'nın geçmişten gelen dış politika önceliklerinin ve devletin yaşamsal prensiplerinin değiştiği şeklinde yorumlandığı, Sovyet Döneminin son lideri Gorbaçov ile RF döneminin ilk lideri Yeltsin iktidarının ilk dönemleri tecrit politikası ile açıklansa da durumun tam tersi olduğu, Rusya'nın bu belirtilen iktidarlar döneminde kademeli olarak dış dünyaya kapılarını açtığı yazarlar tarafından ifade edilmiştir. Batı ile sıkı işbirliği içerisine girildiği bu dönemde uygulanan politikaların bir sonuç vermediğini halkın durumunun daha da kötüye gitti anlaşılmış ve neticede 1994 yılından itibaren Batı ile ortaklık fikrinin yerini jeopolitik konuları da içerisine alan 'milli çıkarlar' fikrinin olduğu yazarlar tarafından ifade edilmiştir. Bu bölümde tabii, 1993 sonrası RF'nin izlediği dış politika konsepti, Yakın Çevre Doktrini ve BDT'nin oluşumu, 1994-98 arası RF dış politikası, 1998 Ekonomik krizinin Rus dış politikasına etkileri anlatılmıştır. Yine bu bölümde Putin dönemi yeni Rus Askerî Doktrini, Beslan Katliamı, 2007 Münih Güvenlik Konferansı ve bu konferansın etkileri, akabinde patlak veren Kosova sorunu gibi konular analiz edilmiştir. Yedinci Bölümün son konu başlığı kitabı değerli kılan BDT ülkelerine yönelik, BDT'ye üye devletler içerisindeki gelişmeler ışığında, BDT üzerine 4 pozitif ve 4 negatif senaryonun verilmiş olmasıdır. Bu bölümde özetle, hem 1991 sonrası dış politika ve askeri savunma politikalarının merkez-çevre ilişkileri tartışılmıştır hem de geniş bir şekilde Putin sonrası dış politikadaki değişim süreçleri, farklı senaryolar dâhilinde incelenmiştir.

Sekizinci Bölümde, NATO-Rusya ilişkileri mercek altına alınarak incelenmiştir. Bu bölümün ilk başlığını 'NATO'nun siyasi ve ideolojik dönüşümü' oluşturmuştur. NATO'nun gelişim yollarındaki en önemli siyasi kararların alınmasını içeren siyasi dönüşümü ve bu siyasi dönüşüme paralel olarak NATO'nun siyasi öngörülerinin sürekli olarak geliştirilmekte olduğu ve bu örgütün hedeflerine ulaşmasında yeni inisiyatifler öne sürüldüğü tezi ya-

zarlar tarafından vurgulanmıştır. NATO faaliyetlerinin ideolojik oryantasyonunun bu örgütü destekleyen büyük çaplı uluslararası şirketlerin çıkarları ekseninde kademeli bir şekilde değişmekte olduğu ve bu şirketlerin siyasi görüşlerine özel bir öncelik kazandırdığı ifade edilmiştir. RF'nin NATO üyeliğinin tartışıldığı bu bölümde 1990'lı yıllarda RF ile NATO arasındaki ilişkilerin iki taraf için de siyaset ve ideoloji geliştirme noktası ekseninde olduğu analizi yapılmıştır. Bu bölümün son önemli konusunu, NATO'nun genişlemesine yönelik Moskova tepkisi oluştururken, 2008 Gürcistan Savaşı, Ukrayna krizi sonrası yaşanan gerginliklerin çatışma boyutları tahlil edilmiştir.

Dokuzuncu Bölümde, Rusya-AB arasında enerji diplomasisi ve Güney akım projesindeki yeni senaryolar değerlendirildiği bu bölümde, ilk olarak AB enerji politikaları ve bu politikalara RF'nin yaklaşımının yanı sıra müs-takil olarak ayrıca Moskova'nın enerji politikaları izaz edilmiştir. 'Yamal-Avrupa Boru Hattı', 'Kuzey Akım (Nord Stream) Boru Hattı Projesi', 'Güney Akım (South Stream) Boru Hattı Projesi', 'Nabucco projesi' ve 'TANAP (TAP) Projesi' gibi projeler hakkında bilgi verilmiştir.

Onuncu Bölümü, RF-ABD ilişkileri oluşturmuştur. Moskova-Washington ilişkilerinin tarihsel alt yapısı ile başlanan bu bölümde gerek Soğuk Savaş öncesi, sonrası ve sonrası dönem gelecekteki boyutları ile tartışılmıştır. İkili ilişkilerde zaman zaman işbirliğinin ön plana çıktığı, terörizmle mücadele, Afganistan, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi, korsanlıkla mücadele gibi alanlarda ön plana çıktığı ve bundan sonra da yoğunlaşacağı analizleri yapılmıştır.

On birinci Bölümde, ilk ana başlık konusunu 'Rusya-Çin Enerji İlişkisi' oluşturmuştur. Çin'in enerji sektöründeki yeri, Çin'in doğalgaz ve petrol yerleşimi, Çin içerisindeki enerji kaynakları, Pekin yönetiminin yabancı enerji kaynaklarına bağımlılığı anlatılmıştır. Ancak bu bölümde asıl ağırlık noktası Moskova-Pekin arasındaki enerji ilişkileri gerek Putin'in birinci ve ikinci başkanlık dönemleri ve ara dönem olarak Medvedev dönemi oluşturmuş ve yine son olarak yeni Putin dönemi ikili ilişkiler analiz edilmiştir. Yine ayrıca bu bölümde Batı-ABD ile Ukrayna krizi nedeni ile gerginlik yaşayan Rusya'nın Çin açılımının arka planındaki dış politika ve enerji işbirliği projelerinin karşılıklı ekonomik yatırımlar ve dış politika yansımaları değerlendirilmiştir.

On ikinci ve son bölümü Ankara-Moskova ilişkilerindeki güncel gelişmeler oluşturmuştur. Suriye krizi ekseninde Rus savaş uçaklarının Türk hava sahası ihlallerinin perde arkasının irdelendiği bu bölümde, ABD ve NATO'nun bu ihlallere olan tepkisi anlatılmıştır. Ankara- Moskova hattında büyük çaplı bir gerginliğe yol açan Rus savaş uçağının düşürülmesi olayının oldukça detaylı bir şekilde bütün yönleriyle analiz edildiği bu bölümün son ana başlığını bu krizin Türkiye'ye yönelik olası etkileri üzerine öngörüler oluşturmuştur.

Türkiye’de oldukça az sayıda yayının yapıldığı Rusya araştırmaları konusunda, bu alanda otorite sahibi iki önemli akademisyenin büyük emekleri sonrası yayın hayatına kazandırdıkları bu eser, konu üzerine araştırma yapanlara önemli katkı sağlayacaktır. Bölgesel ve küresel olarak bundan sonraki gelişmeler dikkate alındığında bu değerli eserin sonraki baskılarında genişleyerek okuyucular karşısına çıkacağı öngörülebilir.